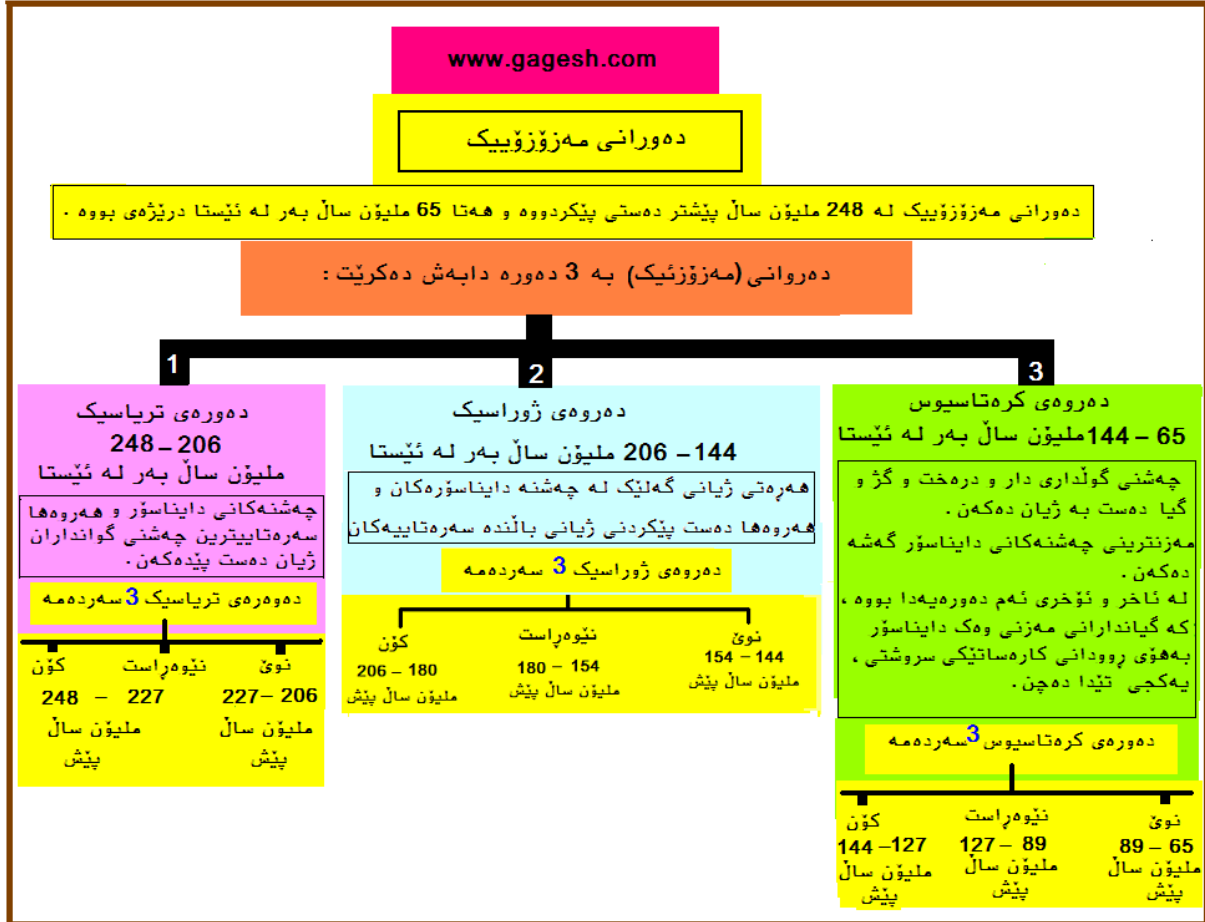
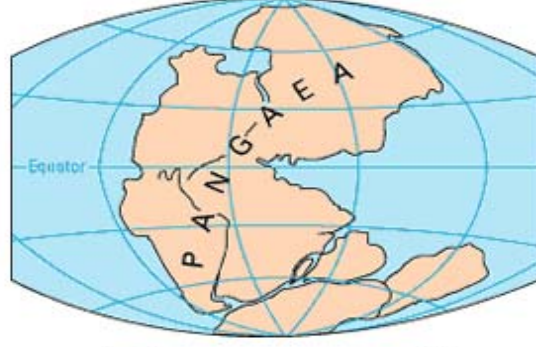

سەردەمی ژيانی دایناسۆرەکان :

دایناسۆرەکان لە دەورانی (مەزۆزۆییکی) و لە دەورەى ژوراسیک دا، بە ماوهى 165 ملیۆن سالان ژيانىكى پردهسهلاتدارانهى به زهبرو زهنگيان بردۆته سەر، بەلام 65 ملیۆن سال بەرلهمه و له ئاکامى روداویكى سروشتى دا به تىکرا لهناو چوون.

له سهردهمی ژیانی دایناسۆرهکان دا، پینج وشکانییهکانی گۆی زهوی که ئیستی پینج قاره، یا پینج کیشوریان پئی دهگوترئ، لیک جیا نهبووبوونهوه و سهرجهم وشکانییهکان پیکهوه بوون. زانیانی زهویناس (ژیۆلۆژیست)، ناویکی تایبهتیاں بۆ وشکانییه مهزنهکهی ئەو سهدهمه بهکار هیناوه و پئی دهلین: پانجهئا، یان (پانگهئا) ی .

وشکانییه مهزنی پانگهئا
225 ملیۆن سال بهر له ئیستاکه

زانیانی زانستی ژیۆلۆژی پیاں وایه لهو سهردهمه دا ئاو و ههوایهکی زۆر گهرم و تهرو برتر له ئیستاکه بهسهر گۆی زهوی دا زال بووه و ههر ئەو چهشنه ئاو و ههوا گهرم و تهرو برهش یاریکاری گهشهی گیاندارانی کهونارانی بووه، که مهزنترین و بهناوبانگ ترینیان دهیان تیره و تایفهی دایناسۆرهکان بووه.

خورد و خۆراکی دایناسۆرهکان :

له سه‌رده‌می ژییانی دایناسۆره‌کاندا دارستان و لیڤه‌واره‌کان پیر دار و درخت بوون. زۆری و زه‌به‌نیی دار و دره‌خت و شیناوه‌رد ، خۆی یه‌کیک له هۆکاری زیاد بوونی چه‌شن و ژماره‌ی دایناسۆره‌کان بووه. ئه‌و دار و دره‌خت و گژ و گیایه‌ی که خۆراکی پۆژانه‌ی دایناسۆره گیاخۆره‌کان بوون، گه‌لیکن، به‌لام چه‌ندیکیان ئه‌مانه‌ن که لیڤه‌دا ده‌ببندرین :

Pine

Scotch Pine

Equisetum-arvense-

Equisetaceae

Moss

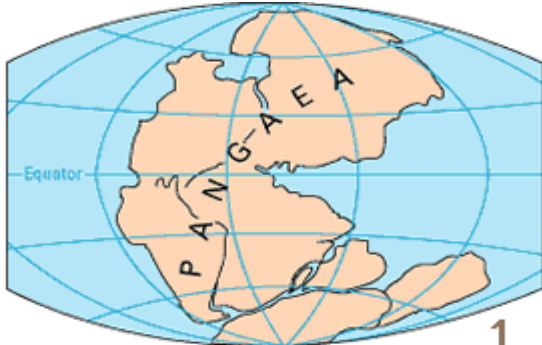
Sesame

Hyemale

گه ڀان و جيگورڪي و شڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي :

زانستي زهوي ناسي دهلي له ماهي چه ندين هزار مليون سال ته مهني زهوي دا، وشڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي به ڪجار زور به هيواشي و گه ليڪ به هيوري له جي جولاونه ته وه و جيگيان گوريوه و جيگا دهگورن. نه م جيگا گورينه به پي قانونيڪي سرويته ده چي ته پيش و هيچ ده ست و دهسته لاتيڪ ناتواني به ري پي بگريته. لي ره دا ده بينين ڪه وشڪانيه ڪاني سهر زهوي له ماهي ته مهني دور و دريڙي گوي زهوي دا چلون بوون و نيسا ڪه چلون.

وشڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي
له 225 مليون سال بهر له نيسا دا

وشڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي
له 200 مليون سال بهر له نيسا دا

وشڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي
له 135 مليون سال بهر له نيسا دا

وشڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي
له 65 مليون سال بهر له نيسا دا

وشڪانيه ڪاني سهر گوي زهوي
له سهرده مي نيسا دا

دياره له داهاتووی چه ندين مليون سالی تريش دا وشکانییه کانی سهر گوی زهوی به چه شنی له تکه ته ختهی سهر ئاوی ده ریا ده گه رین و جیگا ده گورن، به لام چونکه جولانه وهی وشکانییه کان و جیگا گورینیان له ههر چند هزار سالدا رهنگه چند سانتی متریکی بیت، ته مهنی کورتی مروف قهت قهت ناتوانی ههست به سهر و سه فهر و سه یاحه ته کانی وشکانییه کانی سهر خرۆکی زهوی بکات.

□□□□□□

هوی تیداچوون و بنه برپوونی بنه مالهی دایناسوره کان :

65 ملیون سال بهر له ئیستا، واته له ئاخرو ئۆخری دهورهی کره تاسی دا، چالاکیی گرکانه کان و جولانه وه و قه لش هه لگرتنی پیستهی پتهوی زهوی دهستی پیکرد و گه لیک ئالوگور له ده ریا و ویشکانییه کانی زه ویدا پیکهات. ئەم ئالوگوره نوییه، بار و دوخی ئاو و هه وای له باری جارانی شیواند. شیوان و تیکچوونی ئاو و هه واش ته نگزه یه کی نه وتو مه ترسیداری بو ژیان پیک هینا، که تیکچوونی بالانسی ژیانی لیکه وته وه. ئالوگوری ئیقلیمی و گورانی روخساره ی زاد و خواره مهنی، زه نگیکی پر مه ترسی بوو بو کومه لگای ژینه وه ران. که واته گیانداران یان ده بویایه بو هه میشه سه ربیننه وه، یان کوچ بکه ن، یا خود به م بار و دوخه نوییه رابین و به ره به ره خویمان بگورن .

به لام سه بارهت به تیداچوون و بنه برپوونی دایناسوره کان بوچوونی جوراوجور و جیا جیا هه یه. تیکرای زانیان و پسپوران باوه رمه ندن که نزیک بوونه وه و که وتنه خواره وهی به ردیکی سه رگهردانی ئاسمانی و پیکداکیشانی به سهر زه ویدا، بوته هوی پیکهاتنی ئالوگوریککی وه ها له پر و ناگه هانی، که تیداچوون و قرکردنی گه لیک له زینده وه رانی نه و سه رده مه، به تاییهت به ره ی دایناسوره کانی لی که وتوته وه. ته نیا ئاسه واریکی که له دایناسوره کان بو ئیمه جیمابیت، فوسیلی نه وانه و چیتر. هه ندیک له فوسیلی دایناسوره کان ویچووی بالنده کانن؛ هه ربویه ده توانی بواری نه مه بو زانیان بره خسینیت که بلین: له وانه یه دایناسوره کان بابه گه وه ی بالنده کان بووبن.

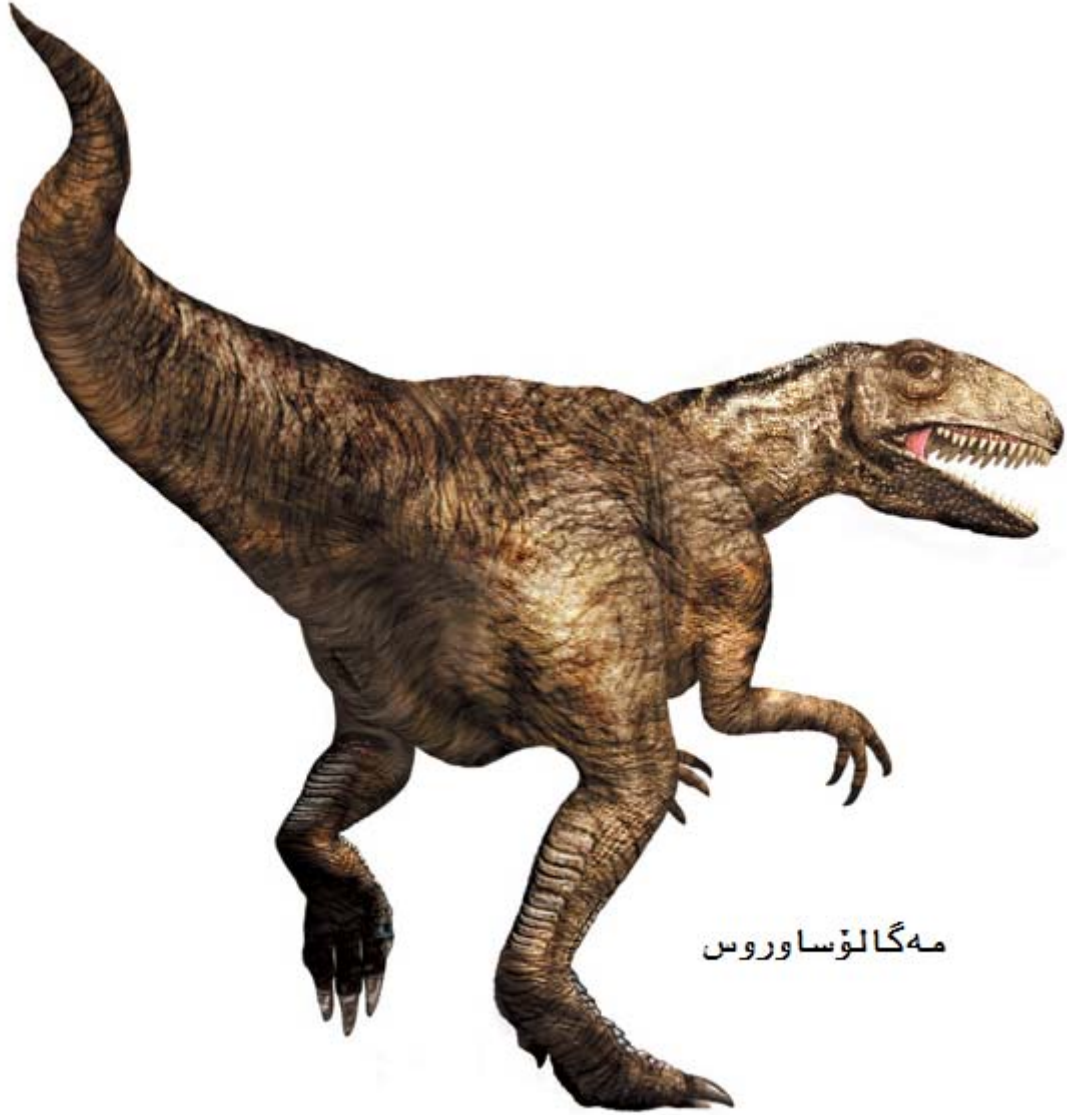

Richard Owen

فۆسیلی دۆزراوه‌وه‌ی هه‌نده دایناسۆرێک له ساڵی 1818ی زایینی دا که‌وتنه به‌ر توێژینه‌وه و لیکۆلینه‌وه و نرخاندنی زانایانی ئهم بواره و، یه‌کیک له زانایانی ناودار، به‌ ناوی (ریچارد ئۆوه‌ن) له ساڵی 1842ی زایینی دا ناوی دایناسۆر، واته (مارمیله‌کی سامناک)ی له دوو وشه‌ی (داینوس به‌ مانای سامناک) و (ساوروس به‌ واتای مارمیله‌کی و کرۆکۆدیل) به‌سه‌ر ئه‌و گیانداره‌ دا بری؛ ئه‌گینا 165 ملیۆن ساڵ به‌ر له ئیستاکه، واته ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی که دایناسۆری تییدا ده‌ژیا، که‌س نه‌بوو تا پوو به دایناسۆره‌کان پابه‌ستیت و بلّی: ناوی ئیوه دایناسۆره! و ئه‌وانیش له ولام دا به‌تیکراییی بلّین: به‌لّی ناومان دایناسۆره!

يەكەمىن فۆسىلى دۆزراوۋەھى دايىناسۆرەكان :
ھەتا سالى 1842 ، تەنيا فۆسىلى سى چەشەنە دايىناسۆر، كە چەشەنى ھەرە مەزنى
دايىناسۆرەكان بوون دۆزرا بونەھە، كە ئەمانە بوون : مگالۆساوروس، ئىگوانودون و
ھايلائۆساوروس .

مەگالۆساوروس

ئىگوانودون

ھايلىھ ئۆسا وروس

به لام ههتا ئەم سەردەمەى كه ئيمەى تيدا دەژين كه سالى (2006 ى زايينيه) فوسيلي نزيك به 500 چهشنى جوړاوجوړى دايناسور و گهليک گياندارى وينه دايناسور دوزراونهتهوه. ئەم دوزينهوه و دەرختنانه بەردەوامن و دەكرى بگوتري له سالدا به ههفته و به مانگ چهشنى نوپتر له فوسيلي دايناسورهكان له ژير خاك دەردهخريت و لبي دهكولدريتهوه و بابهتى نوپتر دهكهويته بهر روشنايي ميژووى سەردەم.

مالپهري گاگهش بهپي تواناي خوى ههولى كوكردنهوهو پيشكەش كردنى ناسنامه، سەرگوريشته، وينه و نماى چهشنهكانى دايناسور دەدات، بهلكو بتوانى كه لينيک لهم ديواره پر بکاتهوهو خزمهتیکى بچوک به نهوهكانى داهاتووى گهلى كورد بکات. ههريهه بونهوهشهوه هيوا و هوميديکيشى له دلدايه كه روله ليها تووهكانى گهلى كورد ئەم كهمه له گاگهشى تهريک و دووركهوتهى ولات وهرگرن و كههه و كوورپيهكانى پر كهنهوه.

به ناواتى سەرکهوتن - کهريم دانشيار... مالپهري گاگهش